

НАРОДНОПОЕТИЧНА ЛІНГВОПОЕТИКА ЯК ДЖЕРЕЛО ПОЕТИЧНОЇ МОВОТВОРЧОСТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

У статті розглядаються фактори становлення мовної особистості Т.Шевченка, зокрема народна словесність і фольклор. Народнопоетична лінгвопоетика аналізується як феномен його творчості і духовна основа поезії, засіб національної самоідентифікації геніального українського митця, поета, художника і філософа. У статті досліджуються знакові поняття і символи народної поезії, української історії, що знайшли своє відображення як інтерпретовані лінгвокультуреми у поетичному тексті Т.Шевченка.

Ключові слова: Шевченко, мовна особистість, мовна свідомість, лінгвопоетика, фольклор, лінгвокультурема.

*Історія Південної Росії вражає кожного своїми
подіями і напівказковими героями,
народ дивовижно оригінальний, земля чудова.
І все це досі ніким не з'явлено перед очі
освіченого світу, тоді як Малоросія давно мала
своїх і композиторів, і живописців, і поетів...
Я, як член її великої родини, служу їй коли не для
істотної користі, то, в крайньому разі, на славу імені
України. Володіючи потрошку мистецтвом в живописі,
почав я видання, назване мною «Живописная Україна».
(3 листа Т.Шевченка до чернігівського цивільного
губернатора П.Гессе від 1 жовтня 1844р.)*

Оцінюючи поетичну творчість Тараса Шевченка, майже всі дослідники відзначають великий визначальний вплив на неї живого українського життя і української народної словесності. Уже його сучасники і найближчі послідовники П.Куліш, О.Бодяньський, П.Метлинський, В.Березовський, М.Костомаров, О.Кониський, Є.Гребінка, М.Максимович, С.Гулак-Артемівський помічали цей благодотворний вплив. У статті «Передне слово до громади (Погляд на українську словесність)» П.Куліш писав про вже зрілий поетичний таланти Шевченка «Нема нам закону над його слово, тільки одна народна поезія для нього і для всіх нас стоїть за віковичний взір, да й народної поезії ніхто не зачерпнув так зглибока, як Шевченко» [8,505]. «Узяв він [Шевченко] голос і склад своєї речі високої од тих пісень і дум, що вже тільки ми, хуторяни, слухали і серцем розуміли: душа поезії нашої народної неписьменної сталась душею його музи... Так, як йому самому пісня народна дала тон до високої речі, так і він дав нам усім праведний тон, як нам своє слово строїти»[9].

Характеризуючи особистість Шевченка періоду навчання в Петербурзькій Академії художеств О.Кониський міркував: «Першими батьками, що ввели

Тарасів дух і дар поетичний «в віру», першими няньками ніжними, що годували й пестили в кріпацькому тілі мужицької дитини кебету поетичну були **природа і історія України**, ... [вони] розбудили його музу» [2,108] (підкр. – О.М.). Він багато чув по українських селах кобзарів і лірників з багатющим репертуаром історичних пісень і дум. З народних пісень повсякденного життя та святкових урочисто-величних обрядових, ритуальних дійств поставала широка мовна картина образів і характерів. Усна жива українська мова та поетична народна творчість формували національну і соціальну свідомість Шевченка як української мовної особистості. Його «соузник» по каземату видатний вчений (історик, фольклорист) і письменник (поет, драматург, прозаїк, літературний критик, публіцист) Микола Іванович Костомаров у 1843 році захистив докторську працю «Об историческом значении русской народной поэзии», в якій відстоював основоположні позиції про народну творчість як вираження духу, світогляду народу. Закоханий в український фольклор, М.Костомаров працював над цією ідеєю все життя. Пізніше М.Грушевський нагадав, «що Костомарове дослідження фольклорної символіки заклало основи відомої теорії символів О.Потебні» [6,8]. Йдеться про праці О.Потебні: Думка й мова, Пояснення малоруських і споріднених народних пісень, 3 лекцій з теорії словесності, Із записок з теорії словесності, Про деякі символи в слов'янській народній поезії, Малоруська народна пісня за списком XVI століття та інш. [13].

М.Костомаров відчував естетизм народнопісенного джерела у поезії Шевченка, вважав, що Шевченко «не только наптан народною малороссийскою поэзиею, но совершенно овладел ею, подчинил её себе и даёт ей изящную образованную форму» [6].

Уже з цих високих смислами і стислих формою оцінок видно, що в них йдеться не тільки про народнопісенну образність, поетичну силу і красу художньої творчості Т.Шевченка, а й про становлення в ній нової української літературної мови на народній словесності та закріплення її у новій українській літературі.

Мета статті полягає в тому, щоб краще зрозуміти потужність такого джерела розвитку української мови як народна словесність і звернути особливу увагу на те, що фольклор – це не тільки зібрання усної словесності, а наука описових і порівняльних досліджень, яка засвідчує високий рівень розвитку народної словесності, зокрема української як невичерпного джерела розвитку нової української літературної мови і поетичної творчості мовної особистості Тараса Шевченка.

Дослідники відзначають, що українці від природи наділені: «великими музикальними здібностями і поетичним талантом, мають у порівнянні з іншими східноєвропейськими народами найбагатшу, найбільш гармонійно розвинену народну поезію, з рівномірно розвиненим епічним і ліричним елементом...Українські народні пісні й думи варті досліду перед усім як поетичні твори, визначені високими артистичними прикметами, що проявляються як у їх змісті, так і у формі. ...Народні пісні, так само як мова, є органічним витвором народного духу: вони живуть і розвиваються у тісній

зв'язі із духовним життям народу, як його найсильніший вислів. Тому українські народні пісні дають невичерпні засоби до пізнання характеру й душі українського народу, його історії й культурного розвитку» [5,24]. Тим паче, що народна поезія в Русі – Україні сформувалася ще в передісторичну добу до прийняття християнства [5,24], отже, вся попередня тисячолітня історія українців в ній уже відображена. М.Драгоманов, досліджуючи з В.Антоновичем історичні й політичні народні пісні, дивувався тим, що український народ має ще таку живу історичну традицію і досі зберігає у пам'яті велику кількість історичних пісень та що жоден європейський народ у цьому не може зрівнятися з українцями.

Паралельно до історії української літератури у розвитку української усної словесності виділяють три доби: давню (старовинну), середню і новітню. Час появи Шевченка – це якраз середня доба, що її визначають як «золотий вік української народної поезії, що приніс із собою козацькі історичні пісні і думи та буйний розвиток любовної лірики» [5,32]. Саме такий вплив золотого віку народної поезії на поетичну творчість Шевченка помічаємо особливо у першу половину його життя. Та й у другій половині життя поет не раз повертається у своїй лінгвопоетиці до пісенної мовоформи: *«Над Дніпровою сагою Стоїть явор меж лозою, Меж лозою з ялиною, З червоною калиною. Дніпро берег ріє-ріє, Яворові корінь мис. Стоїть старий, похилився, Мов козак той зажурився»*[II, 348]. *«Тече вода з-під явора Яром на долину. Пишається над водою Червона калина. Пишається калинонька, Явор молодіє, А кругом їх верболози Й лози зеленіють. Тече вода край города. Вода ставом стала. Прийшло дівча воду брати, Брало, заспівало»* [II, 366].

Наступним також вирішальним чинником, що вплинув на поетичну мовотворчість і мовнокомунікативну компетентність мовної особистості Т.Шевченка є його життєвий шлях, розвиток мовосвідомості, психоідеологія і доля. З дитинства Тарас жив у природному середовищі живого усного пісенного й музичного народного мовлення з його традиціями, звичаями, обрядами, щастям і нещастям. Він не вчив це мовлення, воно в ньому було і його вчило. Він вчив інше мовлення – писане, школярське, пророчє, псалми, молитви. Щиро сприймав як перше, так і друге. З них виростуть два крила його універсального українського індивідуального моностилю: народнопісенне і християнсько-пророчє. З живою мовою українського повсякдення приходила до майбутнього поета і народна пісня. Він любив слухати пісні, сам гарно співав, легко переймав мотив, міг скласти пісню в народному ключі. П. Куліш згадував: «Ніхто ще не знав, що він [Шевченко] предивний, може, найлучший співака народних пісень на всій Україні обох Дніпрових берегів, і сам я не думав, що почую в його піснях щось ніде не чує... такого або рівного йому співу не чув я ні в Україні, ні по столицях» [7, 395-396].

Шевченкові герої часто співають. Найважливішими і найбільшими співцями у ті часи були кобзарі і лірники. Це представники того типу мандрівних народних співців, що були у багатьох народів Європи і стали характерними для поезії європейських романтиків. Про українських кобзарів і

лірників Шевченко у повісті «Прогулка с удовольствием и не без морали» сказав: «И все они так возвышенно – просты и прекрасны» [IV, 242].

Якоюсь мірою поет у поемах ідентифікує себе з кобзарем, в уста цього співця вкладає свої пісні, свої жалі і радості: «*На розпутті кобзар сидить Та на кобзі грає, Кругом хлопці та дівчата, Як мак процвітає. Грає кобзар, виспіває, Вимовля словами, Як москалі, орда, ляхи Бились з козаками, Як збиралась громадонька В неділеньку вранці, Як ховали козаченька В зеленім байраці. Грає кобзар, виспіває, Аж лихо сміється ... Була колись Гетьманщина, Та вже не вернеться!..*» (поема «Тарасова ніч») [I, 85]. Завершується поема також співом кобзаря та танцями: «*Пішов кобзар по улиці – З журби як заграє! Кругом хлопці навприсядки, А він вимовляє: «Нехай буде отакечки! Сидіть, діти, у запічку, А я з журби та до шинку, А там найду свою жінку, Найду жінку, почастую, З воріженьків покепкую»* [I, 88].

У поемі «Тарасова ніч» в оптимістичному пісенно-музичному обрамленні образно подано розгром повсталими козаками на чолі з Тарасом Федоровичем (Тарасом Трясило) 25 травня 1630р. під Переяславом найсильнішого польського війська коронного гетьмана Станіслава Конецпольського: «*Заспівали козаченьки Пісню тії ночі, Тії ночі кривавої Що славою стала Тарасові, козачеству, Ляхів що приспала*» [I, 88].

У поемі «Тарасова ніч» є поетичні авторські варіації на тексти українських народних пісень: «*Встає хмара з-за Лиману, А друга з поля, Зажурилась Україна – Така її доля*» [I, 85]. Паралельно рядкам в українській народній пісні «*Ой з-за гори, з-за Лиману вітер повіває...*» знаходимо рядки: «*Встає хмара з-за Лиману, а друга – з поля, Заплакала Україна – така її доля*» [16,608-609]. Рядки поеми: «*Було колись, панували, Та більше не будем!... Тії слави козацької повік не забудем...!*» у народній пісні «*Ой сів пугач на могилі...*» схожі на такий мовний вираз: «*Ой колись ми панували, А тепер не будем. Того щастя, тії долі Повік не забудем!*» [10,5]. Подібний текст є і у збірнику: Украинские народные песни, изданные Михайлом Максимовичем – М., 1834. [16, 129].

Пісні згадуються у листах про перебування поета в Україні: «Чи пригадуєте нашу з вами прогулянку в Андруші і за Дніпро в Монастирище на гору. Згадайте той чудовий вечір, ту широку панораму і посередині її довгу, широку фіолетову стрічку, а за стрічкою фіолетовою блищить, ніби із золота кований Переяславський собор. Якась дивна урочиста тиша: Пам'ятаєте, ми довго не могли вимовити слова, поки нарешті ледь помітна біла плямка не заспівала: «Та яром, яром за товаром». Чудовий вечір! Чудовий край. **І пісні дивовижні!** Багато добрих спогадів я зберіг про старий Переяслав і про тебе, мій щирий друже!» (3 листа до А.Козачковського від 16 липня 1852р.) [2, 302].

В.Тарновський, пригадуючи перебування Т.Шевченка у його селі Потоки, писав: «Улюбленим заняттям Тараса Григоровича в Потоках було катання на поромчику по великому ставу теплими літніми вечорами, катання супроводжувалося завжди **співом народних українських пісень** і особливо його улюбленої пісні «Ой зійди, зійди, зіронько та вечірняя» [2, 302].

Природному потягові до української народної пісні, поетичному інтровертному психотипу Шевченка додавали сили й інші соціокультурні чинники. Це, зокрема, романтичний стиль, що інтенсивно розвивався у західноєвропейській літературі й культурі та поширювався на східнослов'янські терени. А він, як відомо, характеризувався посиленою увагою до особистості простої людини, її емоційного стану, а звідси до народної словесності і особливо до пісенної народної поезії, у якій все це і відображалося. Тим паче, що культивування народнопісенних форм спостерігалося і в давньокнижній літературній українській мові (у вертепі, співаниках, травестіях, мелодрамах).

Під впливом романтичних захоплень народною поезією з'являються збірники: «ОпытЪ собранія малорусскихЪ пѣсней» (1819 р.) М.Цертелева; «Украинскія народныя пѣсни», ч. I-II (1827 р. і 1834р.) М.Максимовича; «Украинские мелодии» (1831 р.) М. Маркевича; «Малорусскія народныя думы и пѣсни» (1836 р.) М.Лукашевича.

Вихід живомовної української «Енеїди» І.П.Котляревського (1798 р.) сколихнув думки освіченого українства: чи це тільки сміховина, чи заявка на нову українську літературну мову. Молоді харківські письменники (Шпигоцький, Євещький, Росковшенко) згуртувалися біля І.Срезневського та коло «Украинского альманаха» (1831 р.). Л.Боровиковський, А.Метлинський, М.Костомаров займаються збиранням і дослідженням та публікаціями фольклорних матеріалів, шуканнями нових шляхів розвитку української мови, літератури, загалом українства. В Петербурзі активізує українськотворчу діяльність Є.Гребінка, організовуючи літературні зібрання, видання збірника «Ластівка» та долучаючи до цього й Шевченка. Є.Гребінка познайомив Т.Шевченка з видатним українським славістом Осипом Бодянським, автором книги «О народной поэзии славянских племён». Це знайомство виявилось плідним: вони стали друзями на все життя, поет консультувався з ученим, подарував йому поеми «Гамалія» і «Тризна», [I, 548] видані у 1844 р. Слов'янознавчі ідеї О.Бодянського спонукали Шевченка до написання поеми «Єретик». Вчений підтримував поета на засланні і до кінця життя. Так формувався у молодого поета добрий літературний смак і утверджувалася думка про придатність української мови для створення поважної літератури.

Т.Шевченко не тільки використовував готовий фольклорний матеріал, а й сам був постійним і уважним збирачем українських народних пісень, збирав, де тільки міг, записував, часом дописував. Він глибоко проникав у поетичну свідомість народу і це робило його творчість доступною, близькою людям. У час Шевченка більшість простих людей в Україні були неписьменними, але його поезії, а то й цілі поеми знали напам'ять. Про вихід «Кобзаря» І.Франко сказав: «ся маленька книжечка відразу відкрила немов новий світ поезії, вибухла мов джерело чистої холодної води, зяснила невідомою досі в українським письменстві ясністю, простотою і поетичною грацією вислову» [14,107].

Здійснені Т.Шевченком «Записи народної творчості» [V, 257-492] є цінним матеріалом для розуміння творчої лабораторії поета. Вони є свідченням

того, яке мовне середовище вибудовував поет у своїй душі, чим ніби захищався, потрапляючи у різне суспільне оточення і буттєві ситуації. Багатий фольклорний матеріал наповнював його ментальний простір і психосферу та був напхотаті у моменти творчого осяння для номінування явищ і творення образів та стилістичного увиразнення поетичного тексту.

Збереглося чотири робочих альбоми, які охоплюють майже увесь творчий період Т.Шевченка (1839-1859 рр.). В альбомах, заповнених у різний час малюнками, ескізами, чернетками оригінальних поезій, є й фольклорні записи, переважно власною рукою поета, іноді – друзів. Серед записів історичні думи і пісні про козацьких ватажків, визвольну боротьбу, раду й зраду, чужину, кохання й самотність – уся палітра життя: «Солодким медом да солодким вином кубки наповняли, А й у той час Сем[ена] П[алія] й на бенкет зазвали [V, 259]. «Да все луги, все береги, ніде води напити[ся], Все чужина, роду нема – ні до кого прихилитися [V, 260]. «Ой у полі могила з вітром говорила: Повій – вітре буйнесенький, щоб я не чорніла, щоб я не марніла, Щоб на мені трава росла та ще й зеленіла!» [V, 262].

Три записи історичних пісень про Палія навіяли поетові думку написати поезію «Чернець» (1847р.). В ній поет описує, як прощався «Семен Палій запорожець, Лихом не добитий», зі світським життям, приймаючи чернечий сан у монастирі Межигірського Спаса. І тут уже народнопісенні рядки чергуються з сакральними: *«Ой високо сонце сходить, Низенько заходить. В довгій рясі по келії Старий чернець ходить. Іде чернець у Вишгород На Київ дивитись, Та посидить на пригорі, Та хоч пожуритись. Іде чернець дзвонкову У яр воду пити Та згадує, як то тяжко Було жити в світі. Іде чернець у келію Меж стіни німії Та згадує літа свої, Літа молодії. Бере письмо святе в руки, Голосно читає... А думкою чернець старий Далеко літає. ... «Для чого я на світ родився, Свою Україну любив?»... І за Україну молотися Святий чернець пошкандибав» [II].*

Є в поетичній творчості Т.Шевченка особливий образ з народних дум та історичних пісень – могила: *«Там з вітром могила в степу розмовляє»* («На вічну пам'ять Котляревському»); *«На тім степу скрізь могили Стоять та сумують»* («До Основ'яненка»); *«Там могили з буйним вітром в степу розмовляють»* («Маркевичу»); *«Високії ті могили Чорніють, як гори, Та про волю нишком в полі З вітрами говорять»* («Іван Підкова»); *«Степ чорніє і могила з вітром розмовляє»* («Гайдамаки»). Цей мотив розмови могили з вітром нагадує улюблену пісню поета зі збірника народних пісень, виданого М.Максимовичем у 1831 р.: *«Ой у полі могила з вітром говорила: Повій, вітре, ти на мене, щоб я не чорніла» [5,191].*

Про те, що «говорять-розмовляють» в українських степах могили, яке враження вони справляють на подорожніх, Шевченко образно розповів у своїх повістях «Варнак», «Прогулка с удовольствием и не без морали».

«Ночь лунная, светлая, тихая, очаровательная ночь! В степи ничто не шелохнетя, ни малейшего звука, ни малейшего движения; только когда проедешь мимо могилы, то на могиле будто тырса пошевелитя, и тебе сделается чего-то страшно.

О могилы, могилы! Высокие могилы! Сколько возвышенных, прекрасных идей переливалось в моей молодой душе, глядя на вас, темные, немые памятники минувшей народной славы и безславия». («Повість «Варнак») [III, 137].

Т.Шевченко у повісті «Прогулка с удовольствием и не без морали» звернув увагу і на те, який великий простір займала українська людність, що вела один спосіб народного життя, а була розділена чужими державними кордонами: *«От берегов тихого Дона до кремнистых берегов быстротекущего Днепра – одна почва земли, одна речь, один быт, одна физиономия народа; даже и песни одни и те же. Как одной матери дети. А минувшая жизнь этой кучки задумчивых детей великой славянской земли не одинакова....»*

По берегам же Днепра, в губерниях Киевской, Полтавской вы не пройдёте версты поля, не украшенного высокой могилой, а иногда и десятком могил.... Что же говорят пытливому потомку эти частые темные могилы на берегах Днепра и грандиозные руины дворцов и замков на берегах Днестра? ... моя прекрасная, могучая, вольнолюбивая Украина туго начинала своим вольным и вражьем трупом неисчислимые огромные курганы. Она своей славы на поталу не давала, ворога деспота под ноги топтала и свободная, нерастленная умирала. Вот что значит могилы и руины. Не напрасно грустны и унылы ваши песни, задумчивые замляки мои. Их сложила свобода, а пела тяжкая одинокая неволя. (Повість «Прогулка с удовольствием и не без морали») [IV, 265-266].

Поетичність художніх текстів Шевченка є наскрізною функціональною ознакою його мовомислення і текстів, що твориться цілою системою мовно-виражальних засобів народнописенної і розмовної української мови – від семантизованої звукової будови слів і словосполучень, традиційних епітетів, порівнянь і метафор, символіки, фразеологізмів, дискурсних розмовних синтаксичних структур і фразем. Його поетичність детермінована конкретно-чуттєвим баченням світу, переживанням і емоційно-естетичним сприйманням національно маркованих етнокультурних ситуацій, бо вони впізнавані через тісний зв'язок з життям, власне, вони і є те життя:

Не для людей, тієї слави, Мережані та кучеряві

Оці вірші віршую я. Для себе, братія моя!

Із-за Дніпра мов далекого Слова прилітають

І стеляться на папері Плачучи, сміючись,

Мов ті діти. І радують Одиноку душу

Убогую. Любо мені. Любо мені з ними,

Мов батькові багатому З дітками малими.

І радий я, і веселий, І бога благаю,

Щоб не приснав моїх діток В далекому краю.

Нехай летять додомоньку Легенькій діти.

Та розкажуть, як то тяжко Було їм на світі.

І в сім'ї веселій тихо Дітей привітають

І сивою головою Батько покиває... [II]

(1848, Косарал.)

С.П. Бибик слушно помітила, що «поетичність «готова» увібрати в себе розмовність», але вона ж і накладає обмеження щодо функціональної естетичної потреби вбирати розмовність та правил нормативності писемного тексту, настанови його поезики на поліфонізм, оповідність, діалогізм, невимушеність...» [1, 158].

Поетичність Шевченка має різнотипні вияви (мовні – мовленнєві реєстри настрою): лірично-інтимний, філософсько-медитаційний, романтично-сентиментальний. Використовуючи образні засоби народнопісенного мовлення, поет створював зразки емоційно-естетичного високохудожнього мовлення; що мовно-естетичними знаками української культури:

За сонцем хмаронька пливе, Червоні поли розстилає І сонце спатоньки зове У синє море: покриває Рожевою пеленою, Мов мати дитину. Очам любо. Малую годину Ніби серце одпочине, З Богом заговорить... (1849, Косарал.)

У великій праці «Студії над поетичною творчістю Т.Шевченка» видатний український етнограф і фольклорист Філарет Михайлович Колесса дослідив вплив української народної поезії на Шевченкову творчість у кількох аспектах: значення народної пісні в житті і творчості поета, доля і роль фольклорного елемента в поезії, зокрема реалізація мотивів народних пісень і дум, у лірично-рефлексійних поезіях, у поезіях розповідного змісту; ознаки народнопісенного стилю в поетичній мові Шевченка; системи віршування (силабічна і метротонічна), силабічні вірші народнопісенного складу, силабічні вірші «говорені» й речитативна форма, ямбічні вірші та зв'язок Шевченкового віршування з українською літературною традицією.

Такий всебічний і глибокий фольклорно-етнографічний аналіз великого вченого збагатив шевченкознавство і зокрема шевченкознавчу лінгвостилістику переконливими позиціями: «оце вперше геніальний поет покористувався **блискуче** поетичним стилем українських народних пісень та вичерпав у віршуванні, здавалось би, всі його ресурси, так що пізніші спроби в цьому напрямку виходили вже зужитими шаблонами» [5, 326]. М.Костомаров вважав: «даремне хто-небудь намагався б дзвонити в його струни». А І.Франко напише: «Коли в 1861 р. у Петербурзі умер Шевченко, то взяв з собою в могилу **цілий один період** нашої літератури, **цілу одну манеру** поетичної творчості. Його дорогою... іти далі було нікуди» [15].

Блискуче використання мовно-виражальних засобів народнопісенної поезики зробило Шевченка неперевершеним поетом: «Користуючись українським фольклорним матеріалом, Шевченко створив таку наскрізь оригінальну згармонізовану й високоартистичну цілість, що «Тополю» можна сміло зачисляти до архітворів баладної поезії у світовій літературі» [5, 219].

Наступною важливою позицією є висновок дослідника про те, що і в поетичній творчості Шевченка першого періоду, коли найсильніше виявився вплив народної поезії, поет «умів бути оригінальним, ніколи не знижувався до наслідування, до переспівування народних пісень» [5, 265], виробляв свій власний оригінальний стиль. «Одне, що зв'язує усі групи шевченкових поезій – це його поетична мова, оригінальний Шевченків стиль, що вже в першому «Кобзарі» виступає в повнім блиску» [5, 266]. ... починаючи вже від ранніх

своїх поезій, творить і щораз більше угрунтовує свій власний стиль, у якому подих народної поезії та її мистецькі засоби помічаються тільки, як одна складова частина дуже скомплікованої й оригінальної цілості» [5, 326]. До висновків про оригінальність індивідуального стилю поетичної творчості Т.Шевченка приходили майже всі дослідники: М.Рильський, Ю.Шевельов, І.Білодід, Д.Наливайко та інші.

Б.Навроцький уточнював, що «раніші поетичні традиції синтезувалися у Шевченка в певний комплекс, відмінний від народнопісенного і книжного стилю» [12, 15], маючи на увазі те, що Т.Шевченко підсумував, відібрав і узагальнив усе те краще, що вже було вироблене у попередні періоди розвитку української книжної і народної словесності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Биби́к С.П. Усна літературна мова в українській культурі повсякдення : монографія / Світлана Биби́к; Нац. акад. наук України, Ін-т укр. мови. – Ніжин : Аспект-Поліграф, 2013. – 589 с.
2. Доля. Книга про Тараса Шевченка в образах та фактах / Упоряд. В. Шевчук. – К. : Дніпро, 1993. – 779 с.
3. Єрмоленко С.Я. Мовно-естетичні знаки української культури / С.Я. Єрмоленко. – К., 2009. – 352 с.
4. Космеда Т.А. Ego: Alter Ego Тараса Шевченка в комунікативному просторі щоденникового дискурсу: монографія / Т.А. Космеда. – Дрогобич, 2012. – 372с.
5. Колесса Ф.М. Про вагу наукових дослідів над усною словесністю / Ф.М.Колесса // Фольклористичні праці. – К. : Наук. думка, 1970. – 412 с.
6. Костомаров Н. Обзор сочинений, писанных на малороссийском языке. «Молодик на 1844» / Н. Костомаров. – Харків, 1843. – 177 с.
7. Куліш П. Історичне оповідання / П. Куліш // «Руська письменність», VI, 6, Львів, 1910. – С. 395-396.
8. Куліш П. Передне слово до громади (Погляд на українську словесність) / Куліш П. Твори : У 2 т. – Т. 2. – К. : наук. думка, 1989. – С. 505. (А також : «хата», 1860).
9. Куліш П. Руська письменність, VI. – К. : «Основа», 1861, III.
10. Лисенко М. Сім збірників українських пісень для одного голосу / М. Лисенко. – К., 1899. – Зб. 2. №4.
11. Навроцький Б. Проблеми соціальної аналізи Шевченкової поетики / Б. Навроцький // Життя й революція. – К., 1930. – №3. – С. 146-157.
12. Смілянська В.Л. Літературна творчість Миколи Костомарова. Передмова / М.І.Костомаров // Твори в двох томах. Т.1. – К. : Дніпро, 1990. – 535 с.
13. Потебня О.О. Естетика і поетика слова. Збірник / Олександр Потебня. – К. : Мистецтво, 1985. – 301 с.
14. Франко І. Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 року / І. Франко. – Львів, 1910. – С. 107.
15. Франко І. М.Старицький // ЛНВ. Львів, 1902.
16. Шевченко Т. Зібрання творів у шести томах. / Тарас Шевченко. Т.1. – К. : Наук. думка, 2003.
17. Шевченко Т. Повне зібрання творів: У 12 т / Т. Шевченко. – К., 2001.

В статтє рассматриваются факторы становления языковой личности Т. Шевченко, в частности народная словесность и фольклор. Народнопоэтическая лингвопоэтика анализируется как феномен его творчества и духовная основа поэзии, средство

национальной самоидентификации гениального украинского поэта, художника и философа. В статье исследуются знаковые понятия и символы народной поэзии, украинской истории, нашедшие свое отражение в поэтическом тексте Т.Шевченка в качестве лингвокультурум.

Ключевые слова: языковая личность, языковое сознание, лингвопоэтика, фольклор, лингвокультурема, языковая личность.

The present paper considers the molding factors of T. Shevchenko's personality, namely folk literature and folklore. It analyzes folk linguopoetics as phenomenon of his creativity and spiritual foundation of his poetry, means of national self-identification of the genial Ukrainian artist, poet, painter, and philosopher. The article explores sign concepts and symbols of folk poetry as well as Ukrainian history, which have been represented as interpreted linguoculturemes in Taras Shevchenko's poetic text.

Poetry of T. Shevchenko's texts is a core functional feature of this lingual intellection and texts, which has been created by an integral system of language-expressive means of poetic and colloquial Ukrainian language – from the semanticized phonetic structure of words and word combinations, traditional epithets, comparisons, and metaphors to symbolics, idioms, discursive colloquial syntactic structures and phraseological units among others. The author's poeticality has been determined by a specific sensory world vision, emotional feeling, and aesthetic perception of nationally marked ethnocultural situations. The present paper examines language productivity and communicative competency of T. Shevchenko's lingual personality, his psychoideology, and lingual conscience' development.

Keywords: Shevchenko, lingual personality, lingual conscience, linguopoetics, folklore, linguocultureme.

УДК 811.161.2'38: 81'04

Медвідь Н.С.

НАРОДНОРОЗМОВНА ЛЕКСИКА В МОВІ УКРАЇНСЬКИХ ДІЛОВИХ ДОКУМЕНТІВ XVII – XVIII СТ.

У статті досліджено функціонування народнорозмовної лексики в мові українських ділових документів XVII – XVIII ст.

Ключові слова: офіційно-діловий стиль, документ, народнорозмовна лексика.

Лексика офіційно-ділового стилю української мови була об'єктом аналізу таких дослідників, як М. А. Жовтобрюх, І. Г. Чередниченко, Ю. В. Шевельов, Г. П. Їжакевич, І. К. Білодід, В. М. Русанівський, А. П. Коваль, А. Ф. Марахова та ін. Проте здебільшого вони подають стислі огляди різних періодів її становлення й подальшого розвитку. Найбільш повно описано українську дипломатичну лексику – насамперед у дослідженнях О. М. Пазинич (мовні особливості сучасного дипломатичного листування), О. М. Мацько (мовні формули в дипломатичних текстах), Н. М. Поліщук (дипломатична лексика періоду УНР).

Лексика українських ділових документів XVII – XVIII ст. залишається недостатньо дослідженою. На особливу увагу заслуговують студії М. Л. Худаша [10], присвячені дослідженню лексики українських ділових документів початку XVII ст., В. Й. Горобця [3], у яких зроблено лексико-